

Специализираните звена са мост между науката и практиката

Д-р инж. Петя МАТЕВА – главен експерт в Изпълнителната агенция по горите

Необходимостта от създаването на специализирани звена за проучване и анализиране на здравословните проблеми в горите, както и за разработване на мероприятия за оздравяването на горите, е посочена за първи път през 1948 г. в лекция на проф. Димитър Стефанов, изнесена в Агрономо-лесовъдния факултет на Софийския университет. При възникването на идеята за лесозащитните станции акад. Мако Даков подчертава, че те трябва да бъдат мост между науката и практиката.

Началото. Лесозащитните станции са създадени на 1 март 1960 г. с решение на Министерството на горите и горската промишленост след проучване на европейския опит и по предложение на проф. Димитър Стефанов и доц. Иванка Даскалова – ВЛТИ, инж. Боню Петков – зам.-началник на Управлението на горите, инж. Васил Вътков – първият директор на ЛЗС – София, инж. Тодор Балов и инж. Боян Александров – отдел „Лесозащита“ към Министерството на земеделието и горите. Районът на дейност на Лесозащитна станция – София, включва горите в част от Северна и Югозападна България. Лесозащитна станция – Варна, отговаря за североизточната и източната част на страната, а Лесозащитна станция – Пловдив, за част от Южна България. Това районира-

не не е променяно вече 65 години.

След създаването на лесозащитните станции лесозащитата в страната ни придобива научно-приложен характер. До 1980 г. в лабораториите на трите станции са усвоени методиките за производство и разселване в природата на хищни и паразитни насекоми. Разработени са системи за интегрирана растителна защита и мероприятия за привличането на полезната ентомофауна в горите. Извършен е първи лабораторен опит за прилагане на бактерията *Bacillus thuringiensis* срещу гъсеници на гъботворка, златозадка и борова процесионка. С последвалата авиобиологична борба срещу боровата процесионка с бактериален препарат „Ентобактерин“ се поставя началото на прилагането на бактериални препарати в България срещу вредители в горите. Повече факти за историята и достиженията в дейността на лесозащитните станции са събрали и описали проф. д-р Георги Цанков и доц. д-р Янчо Найденов през 2012 г. в книгата „Лесозащитата в България“.

Лесозащитните станции днес са специализирани териториални звена към Изпълнителната агенция по горите с компетенции в областта на защитата на горските територии от болести, вредители и други повреди и подпомагат лесовъдите в създаването и отглеждането на здрави, устойчиви и

високопродуктивни гори. Дейността и функциите на лесозащитните станции са разписани в Наредба № 9/2019 г. за защита на горските територии от болести, вредители и други повреди съгласно Закона за горите.

В резултат от организираната лесозащита през последните 65 г. сега в годишните лесопатологични прогнози се предвиждат площи с необходими лесозащитни мероприятия от порядъка на хиляди декари, което е изключително малко на фона на милионите декари, третираните през миналото столетие. Утвърдените лесопатологични прогнози от 2006 г. насам са публикувани на интернет страницата на Изпълнителната агенция по горите <https://www.iag.bg>, секция

Фиг. 1. Районите на Лесозащитните станции в София, Пловдив и Варна

„Документи“. Повече полезни материали, лесозащитни новини и лесозащитен календар с информация за различните видове вредители и повреди у нас може да намерите на <https://calendar.iag.bg/>.

Предизвикателствата, пред които е изправена лесозащитната практика в страната към момента, са в резултат на различни фактори, сред които е динамичността в климатичните условия, появата на нови вредители и патогени и тяхното бързо разпространение. Предвид дълговечността на горскодървесната растителност, адаптирането към климатичните промени е много бавно. То изисква правилно и своевременно провеждане на профилактични мерки – лесовъдски, агротехнически и биологични, осигуряващи предпазване, ограничаване и предотвратяване на появата и развитието на болести, вредители и други повреди. Тези дейности са задължителни за всички собственици и стопани на гора, въпреки предизвикателствата с частната собственост.

Заради голямото разнообразие на растителни, климатични и географски условия в страната всяка станция има специфични фитосанитарни проблеми в района си на дейност. Освен целогодишното извършване на лабораторни анализи, наблюдения, лесопатологично обследване в горски територии и лесопатологичен мониторинг в стационарни обекти дейността на лесозащитните станции е обвързана с биологичните особености на основните вредители в българските гори. Постоянна е комуникацията и съвместната работа с учените от Института за гората и Института за биоразнообразие и екосистемни изследвания при БАН. Създадената организация работи вече повече от шест десетилетия и спазването ѝ прави дейността на лесозащитните станции актуална и днес.

На Международната научно-практическа конференция, организирана през 2020 г. по повод 60 г. от създаването на лесозащитните станции в България, бяха представени историята и достиженията в лесозащитната наука. Докладите от конференцията са публикувани в „Специално издание“ на научното списание „Наука за гората“ на Института за гората – БАН, достъпни на интернет адреса на списанието <https://naukazagorata.com> в секция „Издания“, папка 2020.

В последните 5 години лесозащитата е изправена пред редица нови проблеми, върху които съвместно с учени от различни институти и университети (основно от Института на гората – БАН, и Лесотехническият университет) се работи в посока правилна диагностика, а след това и разработване на лесозащитни мерки.

Периодично станциите организират и участват в срещи за запознаване на обществото с текущи въпроси и проблеми като боровата процесионка, съхненето на иглолистните култури, влошаването на състоянието на полезащитните горски пояси и други.

От съществено значение за лесовъдската практика са и ежегодните инструктажи по стопанства и регионални дирекции, на които лесовъдите опресняват знанията си и получават допълнителна информация за възможните фитосанитарни проблеми, обусловени от променящите се климатични условия.

В изпълнение на проекти по подмярка 8.3 „Предотвратяване на щети по горите от горски пожари, природни бедствия и катастрофични събития“ от

мярка „Инвестиции в развитие на горските райони и подобряване на жизнеспособността на горите“ от Програмата за развитие на селските райони Лесозащитните станции в София и Варна се оборудваха с безпилотни летателни системи за мониторинг на горските територии. Закупен е и томограф, чрез който се установяват нарушения в плътността на стъблото на стоящи дървета с признаци на здравословен проблем. Експертите по лесозащита имат възможност да извършват прецизно лесопатологично обследване на механичното състояние на дървесината на вековни дървета, както и оценка на състоянието на кореновата им система.

Експерти от Лесозащитна станция – Пловдив, издадоха „Наръчник по лесозащита за насекомните вредители“ с финансовата помощ на ЮЦДП – Смолян, а с подкрепата на ЮЗДП – Благоевград, бяха отпечатани и брошури с полезна информация за често срещаните вредители по широколистните дървесни видове и по тополите (достъпни на интернет адрес <https://calendar.iag.bg> в секция „Полезна литература“).

Освен ежегодната прогноза за здравословното състояние на горите в страната ни експертите по лесозащита публикуват на страниците на сп. „Гора“ и резултати от дейността си. В последните 5 години са съставени множество материали за възникнали здравословни проблеми в горите на България, които са достъпни на интернет страницата на списанието, както и на интернет адрес <https://calendar.iag.bg>, секция „Новини“.

Експертите по лесозащита от трите лесозащитни станции и Изпълнителната агенция по горите участват в международни форуми, уебинари и работни срещи за обмяна на опит с европейските си колеги от Мрежата за горски инвазивни видове в Европа и Централна Азия (REUFIS), Експертната група „Паневропейски механизъм за управление на риска в горите“ на Forest Europe (FoRISK), Междуправителствената научно-политическа платформа за биоразнообразие и екосистемни услуги (IPBES), Европейската мрежа за работа с пестициди (PAN Europe), както и Втората международна работна среща за дъба.

Лесозащитните станции успешно популяризират дейността, знанията и уменията си сред подрастващото поколение с методите на горската педагогика, а от 2023 г. – и на Международното изложение „Природа, лов и риболов“, което се провежда традиционно в Пловдив през март.

Физикогеографското, биологичното и климатичното разнообразие в страната ни в условията на променящ се климат и наличието на занижен контрол на транспортно, търговско и туристическо движение по главните и второстепенните артерии в България дават възможност и условия за навлизане на нови, непознати за страната ни насекоми и болести по горскодървесната растителност. Заедно с познатите биотични фактори новодошлите могат да причинят мащабни и непоправими увреждания в горите. Ето защо е необходимо да се поддържат здрави и устойчиви гори чрез подходящи, навременни и отговорно проведени лесовъдски дейности, а при промяна във фитосанитарното състояние на растителността и масова поява на насекоми да се сигнализира на експертите в лесозащитните станции.